

Tłumaczenie *a vista*¹ w dydaktyce języków obcych – wyniki ankiety ogólnopolskiej²

Sight translation in foreign language teaching – findings of a survey in Poland

Monika NADER-CIOCZEK

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej/ Maria Curie-Skłodowska University

E-mail: monika.nader@gmail.com, 

Abstract: This paper discusses the findings of a 2018/2019 survey on sight translation in foreign language teaching conducted at Polish universities. The study attempted to determine possible applications of sight translation in foreign language teaching. In addition to that its aim was to identify competences which are necessary to perform effective sight translation of a given text. Feedback obtained from questionnaires provides evidence about popularity and usefulness of sight translation in foreign language teaching. Sight translation is used to diversify the tasks offered on foreign language training. It usually serves as a consolidation or a follow-up task after other tasks or as a warm-up exercise. Sight translation tasks applied in foreign language teaching enable to verify given skills and knowledge of students as well as facilitate further grammar and lexical practice. Sight translation used in foreign language teaching contributes to further development of competences and skills, in particular these concerning reading comprehension, speaking and listening. Sight translation as an element of foreign language training broadens general and cultural knowledge, enriches vocabulary as well as provides valuable aid in finding equivalents in the target language. Students performing sight translation during their foreign language training learn how to monitor and improve the quality of texts produced in the target language.

Keywords: sight translation, foreign language teaching, survey

Wstęp

Tłumaczenie *a vista* jest powszechnie stosowane w praktyce tłumaczeniowej. Na przykład tłumacz może być poproszony o tłumaczenie dokumentów przedłożonych w trakcie rozmów handlowych, kiedy istnieje potrzeba odwołania się np. do aktu założycielskiego spółki albo umowy dzierżawy. W tłumaczeniu środowiskowym *a vista* stosuje się, aby umożliwić komunikację lekarza z pacjentem,

¹ Tłumaczenie *a vista* to wykonywane ustnie tłumaczenie tekstu pisemnego w języku wyjściowym na język docelowy. Omówienie trudności związanych z klasyfikacją tego rodzaju translacji znajduje się np. w pracach M. Płużyczki (2015) i J. Żmudzkiego (2015).

² Niniejszy artykuł prezentuje wyniki ankiety przeprowadzonej na potrzeby realizacji nieopublikowanej dotychczas pracy doktorskiej pt.: „Modelowanie strategii dydaktyki tłumaczenia *a vista*”. Obrona odbyła się 31.03.2021 r. w UMCS w Lublinie.

np. tłumaczenie dokumentacji medycznej, formularzy szpitalnych, itp.³ Zdaniem S. Kaliny (2003: 107) ten rodzaj translacji służy również tłumaczeniu określonych dokumentów administracyjnych takich jak pouczenia czy upomnienia wystosowane do cudzoziemców. M. Płużyczka (2012: 67) wskazuje na wykorzystanie tłumaczenia *a vista* podczas konferencji, których częścią jest prezentacja multimedialna. Wówczas tłumacz odbiera nie tylko bodźce wzrokowe w postaci tekstu wyjściowego w formie pisemnej na slajdach, ale także bodźce słuchowe w postaci wystąpienia prelegenta.

W dydaktyce języków obcych tłumaczenie *a vista* często negatywnie kojarzy się z metodą gramatyczno-tłumaczeniową⁴, która dominowała wcześniej w dydaktyce języków klasycznych. Metoda ta skupiała się na zastosowaniu poprawności gramatycznej, czytaniu i pisaniu, właściwie ignorując komunikacyjny aspekt użycia języka obcego. Pojawiają się jednak publikacje, które zwracają uwagę na korzyści wynikające z zastosowania translacji (również *a vista*) na zajęciach z języka obcego. Zdaniem A. Károly (2014) wykorzystanie tłumaczenia *a vista* w nauczaniu języków obcych uwrażliwia uczących się na zależność tekst wyjściowy–kontekst, co skutkuje większą świadomością tekstową i kulturową uczących się. H. Nguyen (2024) rozważa, w jaki sposób uwzględnić translację na zajęciach językowych, podkreślając komunikacyjny wymiar translacji.

Jak przedstawia się wykorzystanie tłumaczenia *a vista* w ramach dydaktyki języków obcych na studiach filologicznych i w zakresie lingwistyki stosowanej w Polsce?

1. Charakterystyka ankiety ogólnopolskiej dotyczącej możliwości zastosowania tłumaczenia *a vista* w dydaktyce języków obcych

W okresie od czerwca 2018 r. do czerwca 2019 r. rozesłano ankietę do nauczycieli prowadzących zajęcia z praktycznej nauki języka obcego (PNJ) na różnych uczelniach wyższych w Polsce. Adresatami ankiety byli przede wszystkim pracownicy instytutów germanistyki i lingwistyki stosowanej. Jednak ze względu na niską zwrotność ankiety badanie rozszerzono na inne zainteresowane nim uczelnie, a nawet instytuty i katedry o profilu odmiennym od wstępnie zakładanego. Przykładowo, w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim wzięli w niej udział także nauczyciele z instytutu anglistyki i romanistyki.

W ankiecie ogólnopolskiej skierowanej do prowadzących zajęcia z praktycznej nauki języków obcych wzięło udział 33 nauczycieli akademickich z następujących uczelni wyższych w Polsce: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (16 osób, tj. 49%), Uniwersytet Zielonogórski (4 nauczycieli, tj. 12%), Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach (3 ankietowanych, tj. 9%), Uniwersytet Wrocławski (3 respondentów, tj. 9%), Katolicki Uniwersytet Lubelski (2 dydaktyków, tj. 6%), Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (1 uczestnik badania, tj. 3%), Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

³ Te i inne sytuacje użycia tłumaczenia *a vista* oraz znaczenie *a vista* w praktyce tłumaczeniowej i przygotowaniu do zawodu tłumacza przysięgłego omawiają np. H. Błaszowska (2012), A.D. Kubacki (2012), M. Płużyczka (2015), J. Żmudzki (2015).

⁴ Więcej na temat roli translacji w dydaktyce języków obcych np. M. Nader-Cioczek (2015).

(1 osoba, tj. 3%), Uniwersytet Łódzki (1 nauczyciel, tj. 3%), Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie (1 ankietyowany, tj. 3%), Uniwersytet Warszawski (1 dydaktyk, tj. 3%).

Dane pozyskane dzięki ankiecie wykorzystano w prowadzeniu dalszych badań nad dydaktyką tłumaczenia *a vista*, m.in. zastosowaniem tego rodzaju translacji na zajęciach z praktycznej nauki języka obcego na poziomie akademickim. Ponadto celem badania było zgromadzenie informacji o rodzajach kompetencji, umiejętności, sprawności i zakresów wiedzy⁵ niezbędnych studentom do skutecznego wykonania tłumaczenia *a vista*.

Dydaktycy PNJ biorący udział w badaniu odpowiadali na 19 pytań, przy czym odpowiedzi na dwa pierwsze pytania miały umożliwić bardziej precyzyjną analizę danych uzyskanych z pozostałych pytań, np. czy wykorzystanie tłumaczenia *a vista* na zajęciach z praktycznej nauki języka obcego w funkcji pomocniczej może być zależne od długości stażu pracy w zawodzie nauczyciela akademickiego. Ankieta składała się zarówno z pytań otwartych, jak i takich, na które respondenci udzielali odpowiedzi przez postawienie znaku „x” w kwadracie obok wybranej przez siebie odpowiedzi. Przy formułowaniu pytań wzięto pod uwagę, że uczestnicy badania mogą mieć niewystarczającą wiedzę z zakresu translacji, dlatego w pytaniach nie została użyta terminologia ściśle związana z dziedziną translatoryki.

W pytaniu pierwszym respondenci poproszeni zostali o podanie ile lat pracują w zawodzie nauczyciela akademickiego. Odpowiedzi na to pytanie miały posłużyć do analizy danych uzyskanych z pozostałych pytań, np. czy istnieje zależność pomiędzy długością stażu pracy w zawodzie nauczyciela akademickiego a wykorzystaniem tłumaczenia *a vista* na zajęciach z praktycznej nauki języka obcego w funkcji pomocniczej.

Kolejne pytanie o rodzaj zajęć prowadzonych na uczelni miało na celu ustalenie, w jakim stopniu ankietyowany może lub mógłby wykorzystywać tłumaczenie *a vista* na swoich zajęciach i jakie doświadczenie mógł potencjalnie zdobyć z tego rodzaju translacją.

Pytania 3–4 wiązały się z posiadaną wiedzą w zakresie tłumaczenia *a vista* (odpowiednio teoretyczną i praktyczną). Uczestnicy badania mieli sami ocenić czy charakteryzuje ich wyżej wymieniona wiedza.

W pytaniu piątym ankietyowani wymieniali rodzaje predyspozycji potrzebnych do tego, aby móc skutecznie wykonywać tłumaczenie *a vista*. Odpowiedź na to pytanie, a także na pytania 16 i 18 (zob. dalej) miały pomóc w identyfikacji takich kompetencji, umiejętności, sprawności i zakresów wiedzy, które należałoby rozwijać u studentów, aby mogli efektywnie realizować tłumaczenie *a vista* w funkcji pomocniczej w ramach zajęć z praktycznej nauki języka obcego.

⁵ Pojęcia: kompetencje, umiejętności, sprawności i zakresy wiedzy odwołują się do definicji językowej kompetencji komunikacyjnej opracowanej przez Radę Europy w ramach Europejskiego Systemu Kształcenia Językowego (2003: 23), także w uaktualnionej wersji angielskiej publikacji z 2020 r. (Council of Europe 2020). Zob. także omówienie zmian w nowym dokumencie w W. Martyniuk (2021).

Celem pytań 6–14 było ustalenie: czy tłumaczenie *a vista* jest stosowane jako narzędzie pomocnicze na zajęciach z praktycznej nauki języka obcego (pytanie 6); jeżeli tak, to jaki kierunek tłumaczenia dominuje (pytanie 7); w jakiej fazie zajęć jest stosowane (pytanie 8); czy tłumaczenie *a vista* poprzedzone jest omówieniem treści tekstu, który ma być tłumaczony (pytanie 9). Ponadto odpowiedzi na te pytania miały umożliwić zgromadzenie poniższych informacji: jakie ćwiczenia stanowią wprowadzenie do wykonania tłumaczenia *a vista* określonego tekstu (pytanie 10); kto ocenia tłumaczenie tekstu na zajęciach (pytanie 11); jakie kryteria brane są pod uwagę przy ocenie jakości tekstu tworzonego w języku docelowym (pytanie 12); czy studenci mają możliwość przygotowania się do tłumaczenia określonego tekstu w zakresie np. słownictwa specjalistycznego lub zagadnień poruszanych w tekście (pytanie 13) oraz czy uwzględniane są treści o charakterze teoretycznym, dotyczące np. sposobu wykonania tłumaczenia *a vista* (pytanie 14). Zebrane dane miały posłużyć do ustalenia, w jakim stopniu tłumaczenie *a vista* może być wykorzystane w funkcji pomocniczej na zajęciach z praktycznej nauki języka obcego oraz jak przebiega wkomponowanie tłumaczenia *a vista* w tok zajęć. Ponadto pomogły one określić, na ile użycie tego rodzaju translacji na zajęciach z praktycznej nauki języka obcego jest zaplanowane oraz jakie ewentualne korzyści może dostarczyć studentom wykorzystanie tłumaczenia *a vista* na zajęciach z PNJ.

Pytania 15–17 miały na celu zgromadzenie informacji dotyczących tego: w jaki sposób sami dydaktycy języka obcego postrzegają możliwość zastosowania tłumaczenia *a vista* na swoich zajęciach z PNJ (pytanie 15); jakie korzyści może przynieść zastosowanie tego rodzaju translacji na zajęciach, tzn. jakie kompetencje, umiejętności i sprawności językowe można kształcić przy zastosowaniu tego elementu w ramach PNJ (pytanie 16) oraz na ile korzyści płynące z użycia *a vista* na zajęciach zachęcają do dalszego zastosowania tego rodzaju translacji w funkcji pomocniczej lub ewentualnego wprowadzenia go na zajęciach z PNJ w przyszłości (pytanie 17). Pytania 15. i 17. dotyczyły odczuć nauczycieli akademickich prowadzących zajęcia z praktycznej nauki języka obcego. Pytanie 16 było ściśle związane z argumentami, dlaczego ewentualnie warto zastosować ten rodzaj translacji podczas zajęć z PNJ.

W pytaniu 18 uczestnicy badania mieli zaznaczyć lub dodatkowo wymienić, jakie rodzaje wiedzy należałoby rozwijać u studentów, aby mogli oni skutecznie wykonać tłumaczenie *a vista*. To pytanie weryfikowało informacje dotyczące tego, czy i w jaki sposób nauczyciel przygotowuje studenta do skutecznego wykonania tego rodzaju translacji w funkcji pomocniczej. Ponadto dzięki danym pozyskanym z odpowiedzi na to pytanie możliwe było zdefiniowanie, jakie zakresy wiedzy są kluczowe, aby studenci byli w stanie zrealizować tłumaczenie *a vista* w ramach kształcenia określonych kompetencji, umiejętności i sprawności językowych.

Ostatnie pytanie (19) dotyczyło rodzaju informacji, jakie otrzymuje student przed wykonaniem tłumaczenia *a vista* określonego tekstu, np. na temat autora tekstu, dla kogo ten tekst tłumaczy. Respondenci mieli krótko opisać, jakich wskazówek udzielają studentom, które mogłyby ułatwić im wykonanie tłumaczenia. Ponadto dzięki odpowiedziom na to pytanie możliwa była ocena, na ile tłumaczenie *a vista*

w funkcji pomocniczej w zakresie kształcenia językowego traktowane jest jedynie jako dodatkowe ćwiczenie językowe, a na ile zakłada, że translacja pełni funkcję komunikacyjną.

2. Analiza i interpretacja danych zgromadzonych za pomocą ankiety ogólnopolskiej dotyczącej zastosowania tłumaczenia *a vista* na zajęciach PNJ

Wyniki ankiety ogólnopolskiej pokazują pozytywne nastawienie dydaktyków PNJ do zastosowania tłumaczenia *a vista* w dydaktyce języka obcego na poziomie akademickim. Potwierdza to fakt, że 70% respondentów stosuje tłumaczenie *a vista* na swoich zajęciach, 85% uważa *a vista* za przydatny element w kształceniu kompetencji w zakresie języka obcego, a 73% uznaje potrzebę kontynuowania lub wprowadzenia tego rodzaju translacji na zajęciach PNJ.

Analiza długości stażu pracy nie wykazała jednoznacznych zależności między zastosowaniem tłumaczenia *a vista* a liczbą lat pracy w zawodzie nauczyciela akademickiego. Zestawienie informacji dotyczących rodzaju prowadzonych zajęć (poza zajęciami z praktycznej nauki języka obcego) a stosowaniem tłumaczenia *a vista* w dydaktyce PNJ również nie ujawniło żadnej współzależności między powyższymi zmiennymi. Istnieje natomiast pewien związek między deklarowaną wiedzą teoretyczną i praktyczną w zakresie tłumaczenia *a vista* a wykorzystaniem tego rodzaju translacji na zajęciach PNJ. Dwoje badanych, którzy często stosują tłumaczenie *a vista* podczas zajęć z praktycznej nauki języka obcego przyznało, że ma wiedzę teoretyczną i praktyczną w zakresie tego rodzaju translacji. Na 16 uczestników ankiety, którzy korzystają z tłumaczenia *a vista* na zajęciach z języka obcego, większość posiada wiedzę teoretyczną i praktyczną związaną z tym rodzajem translacji (14 nauczycieli, tj. 88% – wiedzę praktyczną, a 15 dydaktyków, tj. 94% – wiedzę teoretyczną). Spośród 5 respondentów, którzy rzadko stosują tłumaczenie *a vista* większość (tzn. 4 uczestników badania, tj. 80%) deklaruje wiedzę teoretyczną i praktyczną w tym zakresie. W grupie 10 osób, które nie stosują tego rodzaju translacji na zajęciach PNJ to zaledwie 4 ankietowanych (40%) posiada wiedzę praktyczną, a 2 respondentów (20%) – wiedzę teoretyczną.

Po zestawieniu odpowiedzi na pytanie dotyczące wykorzystania tłumaczenia *a vista* na zajęciach PNJ oraz potrzeby kontynuowania lub wprowadzenia tego rodzaju translacji w przyszłości wynika, że więcej osób rozważa kontynuowanie lub wprowadzenie tego rodzaju translacji w ramach dydaktyki języka obcego niż je faktycznie stosuje (23 osoby, tj. 70%, uwzględniają *a vista* na zajęciach PNJ, a 10 nauczycieli, tj. 30% – nie; 24 dydaktyków, tj. 73%, wyraża chęć kontynuowania lub wprowadzenia *a vista*, 4 – nie; brak odpowiedzi odnotowano w 5 formularzach). Interesujące jest to, że większa liczba respondentów uznaje tłumaczenie *a vista* za przydatny element kształcenia kompetencji językowych (28 dydaktyków, tj. 85%), niż faktycznie korzysta z tego rodzaju translacji na swoich zajęciach (23 ankietowanych, tj. 70%).

Wymieniane przez respondentów rodzaje predyspozycji potrzebnych do skutecznego wykonania tłumaczenia *a vista* w funkcji pomocniczej są zbieżne z rodzajami kompetencji, umiejętności i sprawności, do których rozwijania stosowane

jest tłumaczenie *a vista*. Na przykład najczęściej wymienianym rodzajem predyspozycji warunkujących wykonanie tłumaczenia *a vista* było szybkie wyszukiwanie ekwiwalentów znaczeniowych (42%). Z drugiej strony jako rodzaj kompetencji, umiejętności i sprawności językowych, które można rozwijać dzięki zastosowaniu tłumaczenia *a vista* 48% ankietowanych wybrało usprawnianie szybkiego przechodzenia z języka wyjściowego na język docelowy w zakresie formułowania ekwiwalentnych struktur wypowiedzeniowych, a 42% – wyćwiczenie szybkiego kojarzenia ekwiwalentów. Inny przykład to mówienie do publiczności wymienione jako rodzaj predyspozycji przez 21% badanych, a jako kompetencje, umiejętności i sprawności rozwijane dzięki *a vista* – usprawnienie tworzenia tekstów ustnych (39%), usprawnienie tworzenia wypowiedzi ustnych w języku docelowym adekwatnych komunikacyjno-pragmatycznie, spójnych oraz poprawnych semantycznie, leksykalnie i gramatycznie (36%) oraz wyćwiczenie nieprzerwanej (ciągłej) produkcji tekstu docelowego (21%). W związku z tym można wysnuć wniosek, że te rodzaje kompetencji, umiejętności i sprawności językowych, które można rozwijać dzięki zastosowaniu tłumaczenia *a vista* w funkcji pomocniczej na zajęciach PNJ to cechy, które warunkują także skuteczne wykonanie tego rodzaju translacji.

Ponadto zgromadzone dane empiryczne z odpowiedzi na pytania 6–14 dostarczają szczegółowych informacji na temat rzeczywistego wykorzystania tego rodzaju translacji jako instrumentu pomocniczego w kształceniu kompetencji językowych. Na zajęciach PNJ ponad połowa respondentów (58%) uwzględnia tłumaczenie *a vista* z języka obcego na język polski, a 28% – z języka polskiego na język obcy. Dominujący kierunek tłumaczenia *a vista* w funkcji pomocniczej na zajęciach PNJ jest ściśle związany z fazą zajęć, w której stosuje się ten rodzaj translacji. Trzy najczęściej wymieniane możliwości zastosowania tłumaczenia *a vista* w kształceniu kompetencji językowych to: jako synteza tematyczna tekstów w ramach zadań dydaktycznych, jako podsumowanie po innym rodzaju zadania lub jako rozgrzewka przed innym rodzajem zadania (w takich sytuacjach większość uczestników badania wskazywała na zastosowanie tłumaczenia *a vista* z języka obcego na język polski). Dodatkowo ankietowani wyliczali następujące funkcje tłumaczenia *a vista* w dydaktyce języka obcego: jako weryfikacja pewnych obszarów wiedzy i umiejętności, a także w celu porównania, podsumowania lub pracy nad leksyką i gramatyką występującą w określonym tekście (wówczas respondenci wymieniali przede wszystkim tłumaczenie z języka polskiego na język obcy).

Wyniki ankiety wskazują na to, że przed wykonaniem przez studenta tłumaczenia *a vista* określonego tekstu wyjściowego na zajęciach PNJ omawiana jest jego treść. Dydaktycy rezygnują z uprzedniej analizy tekstu wyjściowego w przypadku, gdy grupa studentów jest bardzo zaawansowana pod względem językowym, a także kiedy *a vista* pełni funkcję podsumowania lub sprawdzenia znajomości określonego słownictwa oraz struktur gramatycznych w nim zawartych.

Odpowiedzi na pytanie dziesiąte dostarczają informacji, w jaki sposób dydaktycy PNJ wkomponowują tłumaczenie *a vista* w swoje zajęcia z języka obcego, a także w jaki sposób omawia się treść tekstu wyjściowego przed wykonaniem tłumaczenia

a vista w funkcji pomocniczej. Uczestnicy badania najczęściej wymieniali czytanie tekstu w języku obcym i odpowiedź na pytania dotyczące jego treści jako przygotowanie do wykonania tłumaczenia *a vista*. Inny rodzaj wprowadzenia do realizacji tego rodzaju translacji to czytanie tekstu w języku obcym i wykonywanie ćwiczeń leksykalnych dotyczących zawartego w nim słownictwa albo streszczanie tekstu wyjściowego po uprzednim przeczytaniu.

Ewaluacja tekstu tłumaczonego *a vista* w funkcji pomocniczej dokonywana jest najczęściej przez nauczyciela i innych studentów. Rodzaj stosowanej oceny wynika z funkcji tłumaczenia *a vista* na zajęciach PNJ, tzn. jako sprawdzenie wiedzy i umiejętności studentów lub jako podsumowanie oraz utrwalenie słownictwa i struktur gramatycznych po omówieniu kilku tekstów na podobny temat. Wówczas dzięki realizacji tłumaczenia *a vista* określonego tekstu przez studenta nauczyciel otrzymuje informację zwrotną na temat stopnia rozwoju określonych umiejętności, sprawności i zakresów wiedzy uczących się. Przy ocenie jakości tworzonego tekstu docelowego metodą *a vista* dydaktycy PNJ biorą pod uwagę następujące kryteria (w kolejności od najważniejszego): poprawność pod względem leksykalnym, gramatycznym i semantycznym; wykonanie *a vista* zgodnie z celem translacji i wymogami adresata tekstu docelowego (tzn. dla kogo tłumaczony jest tekst?); tworzenie spójnego i płynnego tekstu docelowego oraz poprawność pod względem artykulacyjnym i intonacyjnym.

Kolejność kryteriów oceny jakości, która na pierwszym miejscu stawia poprawność pod względem leksykalnym, gramatycznym i semantycznym związana jest z celem, dla którego stosuje się ten rodzaj translacji w funkcji pomocniczej na zajęciach PNJ. Tłumaczenie *a vista* w ramach dydaktyki języka obcego ma służyć sprawdzeniu, podsumowaniu lub utrwaleniu określonych zakresów wiedzy leksykalnej i gramatycznej oraz pewnych umiejętności i sprawności, np. tworzenie tekstu ustnego na dany temat z użyciem określonego słownictwa. W odpowiedzi na to pytanie 12% respondentów przyznało, że nie stosuje określonych kryteriów ewaluacji tekstu docelowego tłumaczonego *a vista*. Stosunkowo duży odsetek formularzy, w których nie udzielono żadnej odpowiedzi na to pytanie (27%) może również sugerować brak zastosowania jakichkolwiek kryteriów oceny tłumaczonego tekstu lub rezygnację z ewaluacji zadania dydaktycznego z wykorzystaniem *a vista*.

Ponad połowa uczestników badania (61%), którzy uwzględniają tłumaczenie *a vista* w funkcji pomocniczej na zajęciach PNJ przyznała, że student ma możliwość przygotowania się do tłumaczenia, a 9% ankietowanych zaznaczyło odpowiedź „to zależy”. Czynniki, które warunkują możliwość przygotowania się studenta do tłumaczenia *a vista* w funkcji pomocniczej to: stopień trudności słownictwa zawartego w tekście wyjściowym oraz funkcja zadania dydaktycznego z wykorzystaniem *a vista* (jeśli jest to wprowadzenie do określonego zakresu tematycznego – tak; jeśli *a vista* służy sprawdzeniu, powtórzeniu lub utrwaleniu wiedzy i umiejętności – nie). Odpowiedzi na to pytanie są spójne z wyżej opisanymi danymi, które dotyczą omawiania treści tekstu wyjściowego przed wykonaniem tłumaczenia *a vista* w funkcji pomocniczej oraz rodzaju ćwiczeń wprowadzających do wykonania tego rodzaju translacji w ramach zajęć PNJ.

Przygotowanie się studenta do tłumaczenia oraz analiza treści tekstu wyjściowego mogą się również odbywać poprzez udzielenie studentowi określonych informacji przed wykonaniem tłumaczenia *a vista* w funkcji pomocniczej. Respondenci wymieniali następujące rodzaje informacji, które udzielają studentowi przed wykonaniem tego rodzaju translacji w ramach zajęć PNJ: charakterystyka adresata tekstu docelowego (dla kogo tłumaczony jest tekst) oraz autora tekstu wyjściowego, krótkie omówienie problematyki tekstu wyjściowego, opis sytuacji komunikacyjnej, w której odbywa się tłumaczenie. Wyżej wymienione wskazówki wpływają na skuteczność komunikacyjną studenta, który ma możliwość stosowania, sprawdzania i rozwijania swoich kompetencji, umiejętności i sprawności językowych oraz zakresów wiedzy wykonując określone tłumaczenie jako element kształcenia językowego. Na przykład, podczas tworzenia tekstu docelowego dla konkretnego adresata (np. specjalista w określonej dziedzinie) uczący się dobiera odpowiedni rejestr stylistyczny dla tego tekstu, wyszukuje i używa takiego słownictwa, struktur gramatycznych oraz wzorców tekstowych, które umożliwią skuteczną komunikację z osobą, dla której wykonywane jest tłumaczenie. Ponadto student wykonujący tłumaczenie dba o zapewnienie komunikacji w nakreślonej sytuacji tłumaczeniowej, a także o to, że tworzony tekst w języku docelowym będzie odpowiadał pod względem treści tekstowi wyjściowemu. Z drugiej strony brak odpowiedzi na to pytanie w 45% formularzy wskazuje na to, że prowadzący zajęcia prawdopodobnie nie udzielają żadnych informacji studentom przed wykonaniem tłumaczenia *a vista* w funkcji pomocniczej. W związku z tym ten rodzaj translacji ma funkcję jedynie ćwiczenia leksykalno-gramatycznego polegającego na wyszukaniu ekwiwalentnych struktur wypowiedzeniowych w języku docelowym dla tych z tekstu wyjściowego. Aspekt komunikacyjny tworzonego tekstu wydaje się wówczas nie mieć żadnego znaczenia, a tłumaczenie *a vista* pełni funkcję kolejnego ćwiczenia językowego w oderwaniu od sytuacji komunikacyjnej.

Wyniki ankiety pokazują, że większość respondentów nie uwzględnia treści teoretycznych, dotyczących np. sposobu wykonania tłumaczenia *a vista* w funkcji pomocniczej w ramach zajęć PNJ. Zaledwie 27% uczestników badania odpowiedziało twierdząco. Stosunkowo wysoki odsetek osób biorących udział w ankiecie (30%) nie udzielił żadnej odpowiedzi na to pytanie, co może być równoznaczne z odpowiedzią „nie”. Oczywiście jest fakt, że celem nadrzędnym zajęć z praktycznej nauki języka obcego powinno być rozwijanie określonych kompetencji, umiejętności i sprawności językowych oraz zakresów wiedzy, które umożliwią studentom skuteczną komunikację (ustną i pisemną) w języku obcym. Z drugiej strony odpowiedzi twierdzące związane z użyciem tłumaczenia *a vista* w funkcji pomocniczej w ramach dydaktyki języka obcego powinny sugerować potrzebę wyjaśnienia studentowi, w jaki sposób wykonać ten rodzaj translacji. Przy tym nie oznacza to, że każde zajęcia z języka obcego, których elementem będzie tłumaczenie *a vista* wymagać będą ponownego omówienia sposobu jego realizacji. Odpowiedzi na to pytanie nie mają związku z brakiem deklarowanej wiedzy teoretycznej i praktycznej w zakresie *a vista*. Wyniki pokazują, że 73% badanych posiada wiedzę teoretyczną, a 70% – również wiedzę praktyczną dotyczącą tego rodzaju translacji.

Ponadto ankietowani wskazywali, jakie rodzaje kompetencji, umiejętności i sprawności językowych mogą być rozwijane dzięki zastosowaniu tłumaczenia *a vista* w funkcji pomocniczej w ramach zajęć PNJ. Odpowiedzi respondentów świadczą o tym, że ten rodzaj translacji może być uwzględniony w treningu różnorodnych kompetencji, umiejętności i sprawności związanych przede wszystkim z czytaniem, mówieniem, słuchaniem oraz rozwijaniem wiedzy leksykalno-gramatycznej, a także ogólnej i kulturowej uczących się. Przy czym najczęściej pojawiającą się odpowiedzią (w ponad połowie formularzy – 52%) było zastosowanie *a vista* w celu poszerzania słownictwa w zakresie języka drugiego. Co więcej, uczestnicy badania wymieniali usprawnianie szybkiego przechodzenia z języka wyjściowego na język docelowy oraz monitorowanie i poprawianie zrozumienia języka drugiego.

Uzasadnienia do odpowiedzi na pytanie 17 wskazują, jakie korzyści mogą płynąć z zastosowania tłumaczenia *a vista* w funkcji pomocniczej na zajęciach z praktycznej nauki języka obcego. Ankietowani wymieniali pozytywny wpływ tego rodzaju translacji na rozwijanie kompetencji, umiejętności i sprawności językowych wymienionych w pytaniu szesnastym (np. usprawnienie szybkiego czytania ze zrozumieniem), a także urozmaicenie rodzajów zadań dydaktycznych.

Wyniki ankiety w odpowiedzi na pytania 18 i 19 wskazują na to, że aby skutecznie wykonać tłumaczenie *a vista* w funkcji pomocniczej w ramach praktycznej nauki języka obcego prowadzący zajęcia rozwijają przede wszystkim wiedzę praktyczną studentów (85% badanych), a także wiedzę teoretyczną (30%). Inaczej mówiąc, przygotowanie studenta przez nauczyciela do skutecznego wykonania tłumaczenia *a vista* w funkcji pomocniczej polega przede wszystkim na umożliwieniu uczącym się wykonywania ćwiczeń mających na celu realizację tłumaczenia *a vista*, właściwie bez jakichkolwiek wskazówek dotyczących sposobu wykonania tego rodzaju translacji określonego tekstu.

3. Implikacje dydaktyczne dla tłumaczenia *a vista* jako instrumentu pomocniczego w dydaktyce języka obcego na poziomie akademickim

Uwzględnianie tłumaczenia *a vista* w ramach zajęć PNJ umożliwia rozwijanie szeregu kompetencji, umiejętności i sprawności językowych związanych z czytaniem, mówieniem oraz słuchaniem. Najczęściej jednak ten rodzaj translacji wykorzystywany jest w celu poszerzania słownictwa w zakresie języka drugiego. Tłumaczenie *a vista* tekstu wyjściowego z języka obcego na język polski stosowane jest jako wprowadzenie do nowego zakresu tematycznego lub jako rozgrzewka przed innym zadaniem dydaktycznym. Zanim student wykona tłumaczenie powinien mieć możliwość przygotowania się do takiego zadania. W takim przypadku nauczyciel może poprosić uczących się o przeczytanie tekstu wyjściowego i odpowiedź na pytania dotyczące jego treści, wykonanie ćwiczeń leksykalnych związanych ze słownictwem zawartym w tekście lub streszczeniem go. Tego rodzaju wprowadzenie do wykonania tłumaczenia umożliwia skuteczną analizę i interpretację treści tekstu wyjściowego, zapoznanie się ze słownictwem charakterystycznym dla danego zagadnienia poruszanego w tekście, typowymi cechami danego gatunku tekstu oraz

jego rejestrem stylistycznym. Dzięki temu student rozwija umiejętność czytania ze zrozumieniem, poszerza zasób słownictwa, a nawet rozwija wiedzę kulturową ze względu na kontakt z tekstem, który zawiera np. pojęcia typowe dla kultury języka obcego.

Zanim uczący się wykona tłumaczenie *a vista*, prowadzący zajęcia powinien udzielić mu informacji na temat tego, w jaki sposób ma wykonać ten rodzaj translacji (przynajmniej przed pierwszym tłumaczeniem tekstu *a vista*). Ponadto student powinien otrzymać wytyczne w jakim celu, dla kogo, w jakiej sytuacji komunikacyjnej wykonuje ten rodzaj translacji w odniesieniu do konkretnego tekstu wyjściowego. Wówczas takie zadanie nie będzie jedynie polegało na zastosowaniu określonego słownictwa i struktur gramatycznych w języku docelowym (w tym przypadku w języku polskim), ale będzie wyprofilowane komunikacyjno-pragmatycznie. W związku z tym, poprawność językowa tworzonego tekstu ustnego, jego płynność i spójność będą sprawdzane w sytuacji komunikacyjnej.

Tłumaczenie *a vista* może być również stosowane w celu weryfikacji pewnych obszarów wiedzy i umiejętności studentów, np. jako synteza tematyczna tekstów w ramach zadań dydaktycznych lub jako podsumowanie po innym rodzaju zadania. W takim przypadku ten rodzaj translacji może odnosić się do tekstu wyjściowego w języku obcym lub w języku polskim. Ponadto jego realizacja może celowo nie być poprzedzona wcześniejszym omówieniem treści tego tekstu, a student nie ma możliwości przygotowania się do tłumaczenia. Jednak i w tej sytuacji dydaktyk PNJ powinien poinformować studenta, w jaki sposób wykonuje się ten rodzaj translacji (jeżeli *a vista* ma być wykonywane po raz pierwszy), w jakim celu ma być tłumaczony tekst wyjściowy, kto będzie jego adresatem, w jakich okolicznościach odbywa się tłumaczenie tekstu. Dzięki temu uczący się ma możliwość zastosowania określonego słownictwa i struktur gramatycznych w konkretnej sytuacji translacyjnej jako komunikacyjnej. Co więcej, tworzony tekst docelowy będzie wówczas odpowiednio dopasowany, aby skutecznie zrealizować cel translacji i odpowiadać potrzebom osoby, dla której jest tworzony tekst docelowy. Wykonanie tłumaczenia *a vista* tekstu wyjściowego umożliwia studentowi trening w zakresie mówienia poprzez tworzenie wypowiedzi ustnych poprawnych pod względem gramatycznym, leksykalnym, semantycznym, komunikacyjno-pragmatycznym, a także artykulacyjnym i intonacyjnym. Ponadto osoba ucząca się może rozwijać umiejętność słuchania ze względu na monitorowanie i ewentualną korektę tworzonego przez siebie tekstu docelowego w formie ustnej.

Zarówno w przypadku zastosowania tłumaczenia *a vista* jako rozgrzewki, jak i podsumowania lub sprawdzenia pewnych obszarów wiedzy i umiejętności istotna jest ocena dotycząca skutecznego wykonania tłumaczenia. Komentarz sformułowany przez nauczyciela dostarcza studentowi informacji na temat jego ewentualnych deficytów w wiedzy i umiejętnościach językowych w odniesieniu do tych, które stanowią cel zajęć PNJ.

Ewaluacja tekstu tłumaczonego *a vista* dokonywana przez pozostałych studentów oraz studenta wykonującego tłumaczenie dodatkowo prowadzi do refleksji nad elementami stanowiącymi o jakości i skuteczności komunikacyjnej określonego

tekstu docelowego. W ramach zajęć z dydaktyki języka obcego korzystne jest stosowanie różnych form oceny. Student powinien być świadomy stosowanych kryteriów oceny, a ewaluacja powinna uwzględniać nie tylko poprawność językową tworzonego tekstu docelowego, ale także realizację celu translacji jako komunikacji. Warto podkreślić, że niezmiernie ważne jest to, aby student po wykonaniu tłumaczenia *a vista* w funkcji pomocniczej otrzymał informację zwrotną dotyczącą jakości tekstu docelowego oraz swoich postępów w rozwijaniu określonych kompetencji, umiejętności i sprawności językowych, a także zakresów wiedzy.

Wnioski

Na podstawie analizy i interpretacji wyników ankiety ogólnopolskiej skierowanej do nauczycieli akademickich prowadzących zajęcia z praktycznej nauki języka obcego można postawić wniosek, że tłumaczenie *a vista* stanowi popularny i przydatny element kształcenia językowego. Ten rodzaj translacji najczęściej stosowany jest jako synteza tematyczna tekstów w ramach zadań dydaktycznych na zajęciach PNJ, jako podsumowanie po innym rodzaju zadania lub jako rozgrzewka przed innym rodzajem zadania (wówczas dominuje tłumaczenie z języka obcego na język polski). Zastosowanie tłumaczenia *a vista* z języka polskiego na język obcy służy do weryfikacji pewnych obszarów wiedzy i umiejętności, a także w celu porównania, podsumowania lub pracy nad leksyką i gramatyką występującą w określonym tekście. W związku z tym tłumaczenie *a vista* następuje po przeczytaniu tekstu wyjściowego w języku obcym i odpowiedzi na pytania do tekstu, wykonaniu ćwiczeń leksykalnych lub streszczeniu tekstu wyjściowego w języku tekstu.

Zdaniem respondentów tłumaczenie *a vista* stanowi urozmaicenie rodzajów zadań dydaktycznych oraz może mieć korzystny wpływ na rozwój różnorodnych kompetencji, umiejętności i sprawności językowych, w szczególności tych związanych z czytaniem ze zrozumieniem, mówieniem i słuchaniem. Ponadto ten rodzaj translacji jest przydatny w rozwijaniu wiedzy leksykalno-gramatycznej, a także ogólnej i kulturowej. Dzięki wykorzystaniu tłumaczenia *a vista* na zajęciach z języka obcego studenci mają możliwość poszerzać słownictwo, usprawniać szybkie przechodzenie z języka wyjściowego na docelowy, monitorować i poprawiać zrozumienie języka obcego.

W ramach zajęć z praktycznej nauki języka obcego warto rozważyć informowanie studentów wykonujących *a vista* określonego tekstu wyjściowego dla kogo, w jakim celu i w jakiej sytuacji tłumaczą określony tekst. Dzięki temu będzie można sprawdzić dobór środków leksykalno-gramatycznych, adekwatność rejestru, płynność i spójność tworzonego tekstu w nakreślonej sytuacji komunikacyjnej.

Bibliografia

Błaszowska, H. (2012), *Tłumaczenie bez przygotowania – bez przygotowania? Rola i miejsce tłumaczenia a vista w dydaktyce translacji w kształceniu tłumaczy języka*

- niemieckiego w Polsce*, (w:) P. Janikowski (red.), *Tłumaczenie ustne – Teoria – Praktyka – Dydaktyka 2*. Częstochowa, 191–211.
- Council of Europe (2020), *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume*. Strasbourg. (URL <http://www.coe.int/lang-cefr>). [Pobrano 21.07.2025].
- Kalina, S. (2003), *Stegreifübersetzen – eine translatorische Übungsform*, (w:) B. Nord/ P.A. Schmitt (red.), *Traducta Navis. Festschrift zum 60. Geburtstag von Christiane Nord*. Tübingen/Stauffenburg, 103–117.
- Károly, A. (2014), *Translation in foreign language teaching: A case study from a functional perspective*, (w:) „Linguistics and Education” 25, 90–107.
- Kubacki, A.D. (2012), *Tłumaczenie poświadczone. Status, kształcenie, warsztat i odpowiedzialność tłumacza przysięgłego*. Warszawa.
- Martyniuk, W. (2021), *ESOKJ 2020: nowy, zmodernizowany europejski system opisu kształcenia językowego*, (w:) „Postscriptum Polonistyczne” 2 (28), 1–18.
- Nader-Cioczek, M. (2015), *Tłumaczenie a vista jako narzędzie w dydaktyce języków obcych*, (w:) M. Sowa/ M. Mocarz-Kleindienst/ U. Czyżewska (red.), *Nauczanie języków obcych na potrzeby rynku pracy*. Lublin, 266–276.
- Nguyen, H. (2024), *Translation in Language Teaching – The Need for Redefinition of Translation*, (w:) „AsiaCALL Online Journal” 15 (1), 19–33.
- Płużyczka, M. (2012), *Na co patrzy, a co widzi tłumacz a vista? Translatoryczne możliwości poznawcze okulografii*, (w:) „Lingwistyka Stosowana/Angewandte Linguistik/Applied Linguistics” 5, 65–74.
- Płużyczka, M. (2015), *Tłumaczenie a vista. Rozważania teoretyczne i badania eyetrackingowe*. Warszawa.
- Rada Europy (2003), *Europejski System Opisu Kształcenia Językowego: Uczenie się, nauczanie, ocenianie*. Tłum. W. Martyniuk. Warszawa.
- Žmudzki, J. (2015), *Blattdolmetschen in paradigmatischer Perspektive der anthropozentrischen Translatorik*. Frankfurt a. M.